

La col·lecció Mallol

Cercar, atresorar i gaudir de la història de la imatge en moviment

Si bé des de molt petit Tomàs Mallol (Sant Pere Pescador, 1923 – Girona, 2013) ja va quedar captivat pel cinema i principalment per tot el que feia referència a la seva part tècnica, fou a mitjan anys seixanta que en va descobrir els antecedents, l'arqueologia. Fascinat per aquest món, va començar a cercar i aplegar objectes de l'anomenat «precinema» fins a formar-ne una de les col·leccions més importants.

MONTSE PUIGDEVALL > TEXT

JOSEP MARIA OLIVERAS > FOTOS

>> *Observant una peça de la seva col·lecció.*

« A Torroella de Fluvià, a la carretera. És una casa amb una torre de pedra de Cadaqués, ja la veureu. A les cinc». Amb aquestes indicacions, i després d'algunes bromes que amb el temps hem vist que no faltaven mai en les converses amb Tomàs Mallol, vàrem concertar la cita que ens havia de dur per primera vegada a descobrir la seva col·lecció.

Ens hi duia l'interès per unes plaques de vidre de llanterna màgica pintades a mà sobre les quals volíem fer un article. Els que el vàreu conèixer em creureu si us dic que vam estar gaudint de tots aquells aparells i del discurs del nostre amfitrió fins hores més tard, i que el tema que ens hi havia dut s'havia quedat al tinter.

Vam figurar de nou, al cap d'uns dies, en el seu registre de visitants, escrit a mà en una llibreta, on van arribar a constar quatre mil persones. En aquelles dates la col·lecció ja havia estat adquirida per l'Ajuntament de Girona, i Mallol no podia amagar

la seva il·lusió de pensar que al museu en podria gaudir molta més gent.

Uns anys més tard, i en diferents fases, vam dur a terme el trasllat de la col·lecció cap a Girona. Un afer delicat, tant per la fragilitat del material que es manipulava com pels sentiments que feia remoure. Per al col·leccionista cada peça té un valor que és, a més de l'econòmic, la suma de l'esforç per aconseguir-la, de la satisfacció de tenir-la i del recel de custodiar-la. L'obtenció de cada objecte té una història al darrere en la qual sovint es barregen la sort, la tenacitat en la negociació, la perseverança o fins i tot la tossuderia: en definitiva, la passió que movia Tomàs Mallol a fer el que calgués per aconseguir-lo.

L'afany del col·leccionisme

Podríem dir que Mallol devia néixer col·leccionista. Va començar amb els embolcalls de *Caramelo cinematográfico*, que li podien fer guanyar un projector infantil quan el cinema ja formava part de les se-

Cada objecte té una història al darrere en la qual sovint es barregen la sort, la tenacitat en la negociació, la perseverança o fins i tot la tossuderia

ves prioritats. Més tard, en realitzar les seves primeres filmacions, va iniciar una col·lecció de càmeres cinematogràfiques. I fou aleshores, a mitjan anys seixanta, que, com a complement a un premi rebut per la seva obra com a cineasta, li arribà a les mans un llibre que es convertiria en la seva guia: *Arqueologia del cine*, de C. W. Ceram.

Hi descobriria tot un món d'invents, joguines, espectacles i personatges que esdevindrien a partir d'aquell moment el seu objectiu, i que anirien trobant un lloc en l'espai que, a mesura que creixia la col·lecció, va anar condicionant al seu domicili. La cerca de peces en fires i antiquaris era precedida d'una tasca de documentació que li permetia discernir amb claredat i rigor el que realment interessava, i que va tenir també com a resultat la formació d'una notable biblioteca sobre la història de l'anomenat «precinema».

El visitant, sempre guià per les paraules entusiastes de Mallol, entrava primer en una petita sala emmoquetada on lluïen di-

verses distincions cinematogràfiques. Una porta estreta conduïa a la sala del cinema amateur, un espai rectangular folrat de vitrines on es disposaven, per fileres i ordenats per marques, les càmeres, projectors i accessoris dels fabricants més coneguts del cinema anomenat de pas estret: Agfa, Bauer, Keystone, Victor, Revere, Kodak, Paillard Bolex, Eumig, Bell & Howell... i, sobretot, Pathé. Entremig, alguns cartells publicitaris, revistes i llibres donaven una altra dimensió a tots aquests aparells, que en el seu moment havien estat instrument de creativitat en 16, 9,5 i 8 mm.

Tot seguit, en un espai tancat per una torre, diversos projectors de cinema infantil i altres joguines amb imatge es mostraven en uns prestatges de fusta. Allí hi havia el projector Issuar que Mallol conservava des de nen, el Cine Mickey, el Vailet, el Cine Scob ideat pel dibuixant Escobar –com recordava el ninot del Carpanta que l'acompanyava–, el RodBull i d'altres fins a arribar al Cine Exín. I una picada d'ullet al cine-

>> *La col·lecció Mallol quan encara era al seu domicili de Torroella de Fluvià.*

Quan la mirada s'havia avesat a aquella claror subtil de les tres llanternes màgiques, hom intuïa la magnitud i la importància de les peces exposades

ma d'animació amb els ninots de Popeye i Blancaneus i els set nans. A l'altra banda, els gramòfons i els fonògrafs, les ràdios i tres projectors amb cavallet.

Aquí el visitant s'havia d'esperar un moment: l'entrada a la sala gran que acollia el gruix de la col·lecció calia fer-la a les fosques per poder posar-se en situació i entrar gradualment a la història de la imatge en moviment. Al capdamunt de l'escala, tres llanternes màgiques projectaven a la paret del fons, i quan la mirada s'havia avesat a aquella claror subtil, hom intuïa la magnitud i la importància de les peces exposades damunt les diverses taules.

Es feia la llum, i aquesta intuïció es confirmava: les llanternes de totes mides i colors feien fila en una de les parets, sobre el taulell que mostrava les plaques de vidre il·luminades. Tot seguit, venien les figures per a espectacles d'ombres; a l'altra banda les joguines òptiques, zòtrops, fenaquistoscopis i praxinoscopis, i al seu costat les caixes d'òptica, els poliorames. Més enllà, l'espai dedicat a la fotografia, presidit per les imatges de Nièpce i Daguerre, s'allargava fins a les càmeres d'estudi amb peu. Els projectors i càmeres dels primers anys del cinema ocupaven un altre àmbit, i el fons de la sala estava reservat al Cine NIC: projectors, bandes de paper, prototips, joguines, documents...

Al centre de la sala, regnava el Cinématographe Lumière damunt una peanya, acompanyat del cartell publicitari de les primeres projeccions de cinema i de la fotografia de Louis Lumière. Allí, a banda d'explicar l'invent i el que va suposar, Tomàs Mallol no es podia estar d'explicar com va aconseguir la càmera Lumière –«una peça vital i irrenunciable»–, a París després de molts nervis i més de dos mil quilòmetres en cotxe. Tomàs Mallol explica amb detalls com va aconseguir algunes de les peces al capítol «La col·lecció de precinema» dins *Si la memòria no em falla* (CCG Edicions. Girona, 2005).

La visita continuava en un espai a part, un garatge on, a part de projectors, hi havia reconstruïda la cabina de projecció del cinema de Torroella de Fluvià, un estand de fira del Cine NIC, la parada dels encants de Barcelona on Mallol va mercadejar moltes de les peces que ara formen la col·lecció, i

Les llanternes de totes mides i colors feien fila en una de les parets, sobre el taulell que mostrava les plaques de vidre il·luminades

el bar de la UCA, la Unió de Cineastes Amateurs, de la qual formava part. Un espai de cloenda, una signatura del Mallol cinèfil, cineasta i col·leccionista.

Vint mil peces

La Col·lecció Tomàs Mallol està formada per aproximadament vint mil peces entre les quals hi ha objectes, aparells i accessoris precinematogràfics i del cinema dels primers temps, però també documents – fotografies, cartells, programes de mà, gravats, dibuixos i pintures–, i films de diverses temàtiques i formats.

Considerada una de les més importants en l'àmbit del precinema, es va crear en un moment en què el patrimoni precinematogràfic no era gaire valorat i es trobava en un segon pla en els prestatges dels antiquaris.

Era l'època en què també formaren les seves col·leccions Will Day i Henri Langlois, que ara es conserven a la Cinémathèque Française, i Adriana Prolo i els germans Barnes, avui reunides al Museo Nazionale del Cinema a Torí (Itàlia).

És gràcies a aquestes col·leccions, ara preservades en museus i posades a disposició del públic, que avui podem conèixer un capítol imprescindible de la història de la nostra cultura visual.

Montse Puigdevall Noguera és conservadora del Museu del Cinema.

>> A dalt, una part de la col·lecció al domicili de Mallol. A sota, Mallol manipulant un projector.

La Col·lecció Tomàs Mallol es va crear en un moment en què el patrimoni precinematogràfic no era gaire valorat